

УДК 37.015.31:502

І.П. ПЯТИШЕВА (аспірантка кафедри соціальної філософії та філософії історії Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Національний педагогічний університету імені М.П. Драгоманова,
Київ

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ЕКОЛОГІЧНОЇ КРИЗИ

Дана стаття присвячена питанням екологічної освіти. Розглядається причина та сутність екологічної кризи в сучасній системі освіти. Обґрунтована сутність поняття екологічної освіти. З'ясовано зміст та завдання екологічної освіти. Визначені періоди розвитку екологічної освіти. Розглянуто синергетичний підхід до екологічної освіти.

Ключові слова: екологічна освіта, освіта, екологічна криза, екологічна культура, екологічна свідомість

Історія людства нерозривно пов'язана з історією природи. На сучасному етапі взаємодії природи з людиною перетворилися на глобальну екологічну проблему. В умовах глобальної екологічної кризи основним засобом впровадження сталого розвитку суспільства залишається екологічна освіта. Сьогодні екологічна освіта як в Україні, так і у світі є одним з найголовніших завдань сучасності. Необхідність у екологічній освіті обумовлена потребою людства у збереженні природного середовища, від якого залежить здоров'я та життя людини. Значний внесок у вирішення проблем екологічної освіти зробили В. Акоюн, Л. Дейниченко, Ф. Канак, В. Кізіма, І. Книш, А. Кочергіна, В. Крисаченко, Ф. Кумбс, С. Лебідь, В. Логвиненко, В. Лутай, Н. Мамедов, Д. Перкінс, А. Толстоухов, М. Хилько, М. Швед та ін. Констатуючи велику кількість досліджень з питань екологічної освіти, необхідно зазначити, що в Україні недостатньо уваги приділяється питанням екологічної освіти в умовах екологічної кризи. Саме екологічна освіта спрямована на формування екологічної свідомості раціональної взаємодії з природою і на збереження та зміцнення здоров'я в навколишньому середовищі. Тому наукові пошуки привели нас до необхідності визначення сутності цього важливого філософського питання.

Мета – обґрунтувати екологічну освіту в умовах екологічної кризи сучасного суспільства.

Отже, проблема сучасної екології стикається з філософською проблемою. А. Толстоухов зазначає, що «оптимальне управління сучасною екологічною ситуацією можливе на основі становлення нових філософсько-світоглядних засад науково-технологічного відношення людини до природи. Метою і результатом оптимального управління є гарантування безпечної для існування людини і природи екологічної ситуації» [24, с. 3]. Зазначимо, що при організації оптимального управління необхідно усвідомлювати техногенний вплив людини на природу, передбачити негативні наслідки взаємодії людини з природою. Це зазначає німецький філософ К.-М. Маєр-

Абіх, аналізуючи людську життєдіяльність на сучасному етапі розвитку суспільства, та вказує, що вона стає універсально-онтологічною, яка загрожує навколишньому середовищі, ціннісному ставленні до природи, взаємозв'язку природи й людини [17]. На думку В. Логвиненко, у зв'язку з цим виникає потреба змінення сучасного способу життя людей у гармонійних відносинах людини та природи. Цю ситуацію виправити тільки технічними засобами не вдасться, необхідно змінити власне ставлення [15]. Цю думку підтверджує К.-М. Маєр-Абіх, говорячи про ситуацію у вигляді замкненого кола, в якій знаходиться людство зі своїм світоглядом. Вийти із цього кола можна, якщо, змінити свої погляди. Дослідник зазначає, що «коли разом із хибною діяльністю, яка загрожує основам життя, відмовимося й від пов'язаного з нею способу мислення» [17, с. 59].

У концепції екологічної освіти зазначено, що проблемам навколишнього середовища і гармонійного розвитку людства присвячена велика увага, яка обгрунтована міжнародними документами. Основні проблеми екологічної освіти – це формування екологічної культури і свідомості, інформованість людей про екологічну ситуацію в світі та регіонах, вирішення різних екологічних проблем. Тільки через ефективну екологічну освіту можна отримати високу екологічну культуру. Необхідною складовою гармонійного та екологічно-безпечного розвитку на порозі 3-го тисячоліття є екологічна освіта [9]. С. Лебідь зазначає, що розвиток екологічної освіти відбувається, враховуючи традиційну культуру. Екологічна освіта розглядається не тільки у вузькому аспекті, а й у планетарному, як частина мікросвіту [14].

Освіта найважливіша частина життя людини. Підкреслимо, що темою Всесвітнього філософського конгресу в серпні 1993 р. була «Людство на переломному етапі: філософські перспективи». Як зазначає В. Лутай, це зумовлено тим, що «розвиток сучасного людства потребує докорінних змін усієї системи нашої діяльності, а тому і бачення нами смислу свого буття, субординації наших інтересів, матеріальних і духовних цінностей. Тобто йдеться про необхідність виховання нового типу світогляду сучасної людини. Найважливішу роль у такому вихованні повинна відіграти система освіти, яка, незважаючи на певні успіхи в окремих галузях, також у цілому вступила в період кризового стану» [16, с. 50]. Дійсно, в період кризи сучасна система освіти не в змозі виховувати новий тип світогляду людини, а тим самим формується низький рівень екологічної свідомості, усвідомлення духовних цінностей. Як зазначає С. Лебідь, «екологічна криза є наслідком спільної дії таких факторів, як неконтрольований демографічний вибух, виснаження природних ресурсів і активне зростання забруднення повітря, води й ґрунтів, які природа вже не в змозі знешкодити. Інша серйозніша причина екологічної кризи – це занепад духовності, надзвичайно низький рівень екологічної культури у цілих народів і націй, низький рівень екологічної освіти більшості урядовців та керівників практично в усіх країнах світу, загальний спад морального рівня протягом останніх десятиліть» [14]. Отже, основними причинами екологічної кризи

автор вважає забруднення навколишнього середовища, занепад духовності, низькі показники екологічної культури та екологічної освіти через неусвідомленість руйнівних наслідків людської діяльності. В. Акопян зазначає, що екологічна криза дуже швидко розповсюджується, змінюючи людське суспільство і навколишнє середовище [1]. Отже, екологічна криза є трансформуючим чинником суспільства і природи.

Ми погоджуємось з думкою Ф. Кумбс, який вважає, що суть кризи в освіті полягає у невідповідності між вимогами сучасної системи освіти і реальними умовами життя [13]. З цією думкою погоджується багато інших дослідників проблем сучасної освіти. «Так, Д. Паркінс у підсумковій доповіді на Міжнародній конференції в США, присвяченій світовій кризі освіти (1967 р.), говорив про нездатність освіти «йти в ногу» з розвитком суспільства, про невідповідність між сподіваннями окремих особистостей і потребами суспільства, з одного боку, і можливістю системи освіти – з іншого» [16, с. 51]. Отже, сучасна система не може виховувати духовну, розвинену особистість через необізнаність та не бажання багатьох отримувати та накопичувати певний досвід та знання. Так В. Лутай, аналізуючи думку Д. Паркінса робить висновок про те, що криза сучасної освіти має дві головні ознаки. «Перша – загострення глобальних (екологічної та інших) проблем, які постійно висять над людством як дамоклів меч і загрожують йому загибеллю. Це свідчить про явну неспроможність системи сучасної освіти виховати у людей інший тип світогляду, який зміг би вирішити ці проблеми. Друга – ця система не задовольняє також особисті інтереси дедалі більшої кількості людей» [16, с.51]. Отже збільшується кількість неписьменних людей, погіршується якість навчання, а це все в майбутньому впливає на особистісну підготовку до будь-якої професії. Тому необхідно посилити педагогічні дії вчителів щодо навчання і виховання учнів. Але сучасна система освіти не спроможна формувати новий світогляд для розв'язання екологічних проблем через невраховування особистих інтересів людини та відчуженні знань. Щодо першої ознаки кризи сучасної освіти слугує наступна думка В. Шевченка, що «освіта неспроможна «обертатися навколо людини», як дехто вважає, хоча вчителі, наставники як працівники навчальних установ можуть «обертатися» навколо учня, студента чи аспіранта. Проте в цьому випадку завжди виникає питання про якість підготовки вчителя або: «Чи навчений сам вчитель?»» [27, с.28]. У суспільстві з неупорядкованими відносинами людей втрачається велика маса інформації, тобто необхідно зазначити на факті відчуження знань, як до другої ознаки кризи сучасної освіти. І. Предборська розуміє під відчуженням знань «процес переродження, викривлення природи основних функцій освіти, порушення первинної єдності між основними елементами освітньої системи» [19, с.160]. Підтвердженням цього факту слугує наступна думка Г.Жиру, сучасного американського філософа, який вказує, що влада закодує знання, наприклад, у прихованому навчальному плані в школі [19, с.160]. О. Уваркіна зазначає, що кожна держава, маючи свої особливості освітньої

Екологічна освіта в умовах екологічної кризи

системи, які її характеризують, має певні ознаки щодо подібності систем освіти різних країн. Через відмінності в освітніх системах, які можуть бути більш важливими тільки в окремих її аспектах, треба зазначити на подібність загальних принципів, підходів в організації навчально-виховного процесу в різних країнах [25, с.171]. Дослідниця зазначає, що освітні системи при цьому мають спільні перспективи свого розвитку й удосконалення.

Отже, не можна говорити про те, що екологічна криза неминуча в будь-якому випадку. Необхідно виконувати різноманітну роботу щодо зменшення показників екологічної кризи. «Навіть споруджуючи будинок згідно з природою, доводиться позбавляти життя дерева і роздробляти каміння. Щоб створити скульптуру з каменю або металу, треба розрити і пошкодити землю. Якщо культура є людським внеском до історії природи, світ не має лишатися таким, немов людини не існувало. Отож в умовах кризи докільля правильно буде протиставити надмірності змін якомога більше утримання від дотеперішньої руйнації...» [17, с. 64]. А. Сакун, розглядаючи освіту і глобалізацію в контексті онтології людської діяльності, зазначає, що «система освіти несе на собі відбиток ситуації, з якою зіткнулося наше суспільство в цілому: в сучасному світі відбувається втрата суворого хронологічного ритму із одночасним розгортанням минулого, сьогодення і майбутнього, тоді як найцінніше для освіти – охопити відразу три прояви часу: минулого як спресованої інформації у вигляді пам'яті; сьогодення і майбутнього, яке стає нашими реаліями за рахунок реалізації ціле покладання» [21, с. 100]. Отже, освіта в трьох проявах часу дасть більш ефективні результати в процесі навчання та виховання. В. Крисаченко визначає поняття освіти так: «Освіта є перманентним, цілісним, поглибленим процесом самоусвідомлення власної особистості, усвідомлення місця людини у світі, а світу – в людині» [12, с.152]. На жаль, більшість людей не може і не бажає отримувати нові знання, тим паче усвідомлювати своє значення та роль у розвитку суспільства.

Ми погоджуємось з думкою І. Книш, яка у своєму дослідженні стверджує, що «освіта включає в себе засвоєння фундаментальних екологічних знань, а також способів теоретичної та практичної діяльності. Для цього необхідно змінювати логіку навчальних програм. Але при цьому немає потреби збільшувати обсяг знань, необхідних для засвоєння, оскільки це призводить до перевантажень, а необхідне концептуальне викладення навчального матеріалу. Цей підхід дає можливість вичленувати фундаментальні знання та навчити робити з них висновки, які можна буде використовувати практично. Фундаменталізація екологічної освіти та виховання є умовою її пластичності, використання творчого підходу до розгляду та вирішення екологічних проблем» [8]. З кожним роком збільшується обсяг нової інформації, людина не в змозі отримати багато інформації з різних галузей та зберегти її. Тому необхідно навчитися виділяти з цієї інформації головне, застосовувати у своїй життєдіяльності та розв'язувати екологічні проблеми при взаємодії з природою. Саме

фундаменталізація екологічної освіти допоможе при вирішенні екологічних проблем. Тому необхідно визначити сутність поняття екологічна освіта. Ми поділяємо думку Л. Дейниченко, яка розглядає екологічну освіту, як цілеспрямоване формування у різних людей екологічного мислення, яке необхідне для екологічних поглядів на природу, раціонального використання природних ресурсів, визначення місця людини в природі [4]. Н. Мамедов зазначає, що екологічна освіта – це «безперервний процес освіти, спрямований на засвоєння систематизованих знань про довкілля, умінь та навичок природоохоронної діяльності, формування загальної екологічної культури» [18, с.155].

У концепції екологічної освіти записано, що екологічна освіта, включаючи процеси навчання, виховання, розвитку особистості, спрямовується на формування екологічної культури, екологізацію навчальних дисциплін та на професійну екологічну підготовку через базову екологічну освіту [9]. На перший погляд, екологічна освіта зводиться до вивчення дисциплін тільки екологічного спрямування. Але зазначимо, що екологічні знання ми отримуємо з дисциплін іншого напрямку, між якими є взаємозв'язок і кожна наука черпає нові знання з іншої. «Екологічна освіта – це сукупність наступних компонентів: екологічні знання – екологічне мислення – екологічний світогляд – екологічна етика – екологічна культура» [9]. Так Ф. Канак, М. Кисельов зазначають, що екологічна освіта формує не байдужу людину до природи, в якій вона мешкає [5]. Відповідно до концепції екологічної освіти її зміст повинен бути спрямований на «формування особистості з екологічною світоглядною установкою на дотримання норм екологічно грамотної поведінки і виконання практичних дій щодо захисту власного здоров'я і навколишнього природного середовища і передбачає розробку системи наукових знань (уявлень, понять, закономірностей), які відображають філософські, природничо-наукові, правові й морально-етичні, соціально-економічні, технічні й військові аспекти екологічної освіти» [9]. Завдяки екологічним знанням формується особистісний екологічний світогляд щодо захисту здоров'я і охорони навколишнього середовища. В свою чергу формування особистості з таким екологічним світоглядом залежить від педагогічної діяльності вчителя. Як відомо, український педагог В. Сухомлинський у своїх працях постійно підкреслював, яка величезна роль належить учителю у вирішенні проблем навчання, виховання і оздоровлення діяльності для дітей: «З кожним роком ми все більше переконуємося, що попередження хвороб і схильностей до захворювань, зміцнення організму – головна умова повноцінної розумової праці і всього духовного життя дитини... Ця проблема має і оборотний бік: здоров'я великою мірою залежить від духовного життя, зокрема, від культури розумової праці» [23, с. 132-133].

О. Базалук вважає, що «хороший вчитель – це людина, яка досконало володіє вміннями в тій чи іншій трудовій діяльності, майстер своєї справи. У хорошій школі в кожного вчителя є яка-небудь трудова прихильність» [2, с. 208]. У монографії «Конспекти з філософії освіти» С. Клепко розглядає Екологічна освіта в умовах екологічної кризи

критерії «хорошого вчителя XXI століття». Ці критерії необхідні щоб об'єднати знання у цілісну систему, яка відображає існування світу та його розвиток [7, с. 196-198]. На нашу думку, хороший вчитель, до якого висуваються радикально нові вимоги, повинен усвідомлювати своє значення у суспільстві, прагнути до самоудосконалення та саморозвитку. З цього приводу, зазначимо думку Н. Сулаєвої: «педагог має усвідомлювати надзвичайну роль окремої особистості в добу глобальних трансформацій, адже нехтування культурними, естетичними, національно-патріотичними компонентами формування однієї людини породжує духовну кризу всього суспільства» [22, с. 237]. Зазначимо, що в майбутньому такі умови для педагогічної діяльності вчителів недостатні, необхідно стати особистістю з орієнтацією на духовність людини. У Концепції екологічної освіти визначені завдання, одне з яких – це формування екологічної культури, яка передбачає [9]: формування екологічної культури всіх верств населення;

виховання розуміння сучасних екологічних проблем держави й світу, усвідомлення їх важливості, актуальності і універсальності, (зв'язку локальних з регіональними і глобальними); відродження кращих традицій українського народу у взаємовідносинах з довкіллям, виховання любові до рідної природи; формування усвідомлення безперспективності технократичної ідеї розвитку й необхідності заміни її на екологічну, яка базується на розумінні єдності всього живого й неживого в складно-організованій глобальній системі гармонійного співіснування й розвитку; формування розуміння необхідності узгодження стратегії природи і стратегії людини на основі ідеї універсальності природних зв'язків та самообмеженості, подолання споживацького ставлення до природи; розвиток особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому регіональному, національному і глобальному рівнях, вміння прогнозувати особисту діяльність і діяльність інших людей та колективів; розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем навколишнього середовища, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки; виховання глибокої поваги до власного здоров'я та вироблення навичок його збереження.

Екологічна освіта розглядається, як неперервний процес, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення і ґрунтується на таких принципах [9]: системність, систематичність і безперервність, що забезпечують організаційні умови формування екологічної культури особистості між окремими ланками освіти, єдність формальної і неформальної освіти населення; орієнтація на ідею цілісності природи, універсальності зв'язків всіх природних компонентів і процесів; міждисциплінарний підхід до формування екологічного мислення, що передбачає логічне поєднання й поглиблення системних природних знань, логічне підпорядкування різнобічних знань основній меті екологічної освіти; взаємозв'язок краєзнавства, національного і глобального мислення, що сприяє поглибленому розумінню екологічних проблем на різних рівнях; краєзнавчий принцип екологічної освіти має бути вдосконалений і покладений в основу; конкретність та об'єктивність знань, умінь та

навичок;

поєднання високопрофесійних екологічних знань з високоморальними загальнолюдськими цінностями, синтез природничо-наукових та соціогуманітарних знань.

Вивчаючи проблеми екологічної освіти М. Швед зауважує, що система екологізації навчального процесу у підготовці учителів повинна розв'язувати такі завдання [26, с. 61]: з'ясувати мету і загальну логіку процесу екологічної освіти та виховання; скласти цілісну науково-обґрунтовану програму екологічної освіти і виховання студентів, визначаючи обсяг змісту освіти протягом навчання і за спеціальностями; розробити шляхи, засоби, методи та організаційні форми екологічної освіти, застосовуючи при цьому сучасні інноваційні технології і узгоджуючи з іншими напрямками роботи вищої школи. Ми погоджуємось з думкою А. Кочергіна, що складність екологічної освіти полягає в тому, що змінивши свої сформовані уявлення про взаємодію суспільства та природу, людська діяльність щодо перетворення природи повинна відбуватися з усвідомленням та оцінкою наслідків цієї діяльності. Екологічний світогляд людини повинен включати їх мислення на передбачення можливих змін в майбутньому. Отже необхідно зробити людину суб'єктом усвідомленого управління системи «суспільство – природа» [20]. Екологічно-освічена людина, усвідомлюючи появу екологічної проблеми у майбутньому в результаті діяльності, повинна заздалегідь знайти оптимальні шляхи їх рішення.

Необхідно виокремити періоди розвитку екологічної освіти, які ми виділяємо на основі розроблених В. Кізімою, а саме [6, с. 20-30]: класичний період (сприйняття екологічних знань як складової загального поняття освіти та виховання населення. Знання про людину виводилися із загального, світоглядно-філософського уявлення про світ; некласичний період розвитку освіти. Суб'єкт (людина) починає розглядатись як здатний поставити себе у центр ситуації або всієї світобудови; постнекласичний період висуває вимоги, яким вже не відповідає некласична освіта та виховання. Постнекласичний етап розвитку освіти вимагає поєднання науки та етики, що є характерною рисою постнекласичного етапу розвитку наукового знання.

На нашу думку, до процесу екологізації освіти в поєднанні з екологічним вихованням, яке створить передумови для розвитку ноосферного мислення необхідно застосувати синергетику в освітянському процесі. Так В. Буданов пропонує ввести синергетику в освітянський процес в середній та вищій школі за трьома напрямками [3, с. 50-51]: синергетика для освіти (synergetics for) – впровадження інтегративних курсів з синергетики в середній та вищій школі. Передбачає підготовку та перепідготовку вчителів та викладачів, а також створення навчальної літератури. Це відбувається спіралеподібним шляхом усвідомлення цілісності світу; синергетика в освіті (synergetics in) передбачає введення в природничі та гуманітарні дисципліни матеріалів, що ілюструють принципи синергетики. Вивчаючи процеси становлення та виникнення нового в цих

дисциплінах доречно поряд з традиційними методами впроваджувати синергетичні підходи. Це дасть змогу в подальшому створити горизонтальне поле міждисциплінарного діалогу, поле цілісності науки та культури; синергетика освіти (synergetics of) передбачає синергетичність самого процесу освіти, становлення особистості, здобування знань. У цьому проявляється антропний принцип постнекласичного періоду розвитку синергетики в процесах діалогу та розвитку самореферентних систем. Ми погоджуємось з думкою І. Предборської, яка наголошує на цінності синергетичного підходу для розвитку сучасної екологічної освіти. Синергетика пропонує модель саморозвитку людини у світі та пошуку людиною свого місця в ньому [20].

У процесі освіти усі набуті знання, потреби, переконання мають відображатися у практиці. Так в працях В. Крисаченка і М. Хилька розглядається феномен екологічної діяльності та її ефективність. Наприклад, гармонізації всіх видів і форм діяльності в системі «соціум – природа», розширення природоохоронної діяльності людей, культура здійснення цієї діяльності [11]. І. Предборська зазначає, що в сучасній системі освіти відбувається розрив навчання та виховання. Освіта для людини, як компас в екологічній діяльності, необхідний для подальшого пошуку свого місця в світі [20]. Так відомий філософ Дж. Дьюї підкреслює, що освіта – це лабораторія, в якій втілюються філософські концепції та застосовуються на практиці. Запропонувавши дитино-центровану педагогіку визначальним фактором ефективності навчального процесу, філософ зазначає, що ефективність буде високою, наразі самовизначення майбутнього громадянина, коли він відкриває нові здібності та якості індивіда [28]. Отже, необхідність у екологічній освіті обумовлена потребою людства у збереженні природного середовища, від якого залежить здоров'я та життя людини. Вона включає процеси навчання, виховання та розвитку особистості. Екологічна освіта – необхідна складова екології педагогічної діяльності, від рівня якої залежить гармонійний, духовний та екологічний стан людини, а від нього в свою чергу залежить безпечний розвиток суспільства. Перспективи подальшого дослідження передбачають впровадження знань, умінь та практичних навичок, здобутих в процесі екологічної освіти в педагогічну діяльність вчителів.

Список використаної літератури

1. Акопян В.Г. Глобалізація як універсалізація освоєння довкілля – природного культурного [Електронний ресурс] / В.Г. Акопян. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_SV/Gileyasp/F6_doc.pdf.
2. Базалук О.А. Философия образования в свете новой космологической концепции: Учебник / О.А. Базалук. – К.: Кондор, 2010. – 458 с.
3. Буданов В. Синергетичні стратегії освіти / В. Буданов // Вища освіта України. – 2003. – № 2. – С. 46-52.
4. Дейниченко Л.М. Основні етапи становлення і розвитку формування екологічної культури майбутнього вчителя у вищих педагогічних закладах України / Л.М. Дейниченко // Гуманізація навчального процесу: Наук.-метод. зб. – Слов'янськ:

СДПУ, 2002. – С. 12-18.

5. Кисельов М.М. Національне буття серед екологічних реалій / М.М. Кисельов, Ф.М. Канак. – К.: Тандем, 2000. – 320 с.

6. Кізіма В. Ідея та принципи постнекласичної освіти / В. Кізіма // Вища освіта України. – 2003. – № 2. – С. 20-30.

7. Клепко С.Ф. Конспекти з філософії освіти / С.Ф. Клепко. – Полтава: ПОППО, 2007. – 420 с.

8. Книш І. Екологічна освіта та екологічне виховання, як передумова формування ноосферного мислення [Електронний ресурс] / І. Книш. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vird/2011_13/PDF/3.pdf.

9. Концепція екологічної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d33.htm>.

10. Кочергин А.Н. Экологическое образование и воспитание в контексте современных глобальных техногенных процессов / А.Н. Кочергин // Философия образования. – М.: Фонд «Новое тысячелетие», 1996. – С. 246-266.

11. Крисаченко В.С. Екологія. Культура. Політика: Концептуальні засади сучасного розвитку / В.С. Крисаченко, М.І. Хилько. – К.: Знання України, 2002. – 598 с.

12. Крисаченко В. Реформа національної освіти України та викладання життєзнавства в контексті сучасного світового досвіду / В.Крисаченко // Формування екологічної культури учнів та студентів: Збірник наукових праць. – К.: Інститут філософії НАН України, 1997. – С. 149-163.

13. Кумбс Ф.Г. Кризис образования в современном мире: Системный анализ / Ф.Г. Кумбс. – М.: Прогресс, 1970. – 293 с.

14. Лебідь С.Г. Екологічна культура як складова гуманізації виховання [Електронний ресурс] / С.Г. Лебідь. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/ecology/1998/1-1-1.pdf>.

15. Логвиненко В.М. Філософські аспекти екологічної освіти / В.М. Логвиненко // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІРУАН, 2012. – Випуск 59 (№ 4). – С. 648-652.

16. Лутай В. Філософсько-освітній потенціал синергетики / В. Лутай // Філософія і методологія розвитку вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів / [авт. кол.: В. Андрущенко (керівник), М. Бойченко, Л. Горбунова, В. Лутай, та ін.]. – К.: Педагогічна думка, 2011. – С. 49-60.

17. Маєр-Абіх К.-М. Повстання на захист природи. Від доквілля до спільно світу / К.-М. Маєр-Абіх; [пер. з нім., післямова, примітки А. Єрмоленка]. – К.: Лібра, 2004. – 196с.

18. Мамедов Н.М. Культура, экология, образование / Н.М. Мамедов. – М.: Прогресс, 1996. – 320 с.

19. Предборська І. Відчуження знання як проблема філософії освіти: теорії, практики, парадокси, політики та перспективи / І. Предборська // Філософія освіти: наук. часопис. – 2005. – № 1 / Ін-т вищої освіти НАПН України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Укр. академія політ. наук. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – С. 159-166.

20. Предборська І. Постнекласичні ін(тер)венції в освітньому дискурсі / І. Предборська // Вища освіта України. – 2003. – № 2. – С. 37-40.

21. Сакун А.В. Освіта і глобалізація в контексті онтології людської діяльності / А.В. Сакун // Вісник ДонНУЕТ ім. Михайла Туган-Барановського. Гуманітарні науки. – Донецьк: ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського. – 2011. – № 2 (50). – С. 98-101.

22. Сулаєва Н.В. Глобалізація та професійно-педагогічна освіта / Н.В. Сулаєва // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2010. – № 4. – С. 232-239.

23. Сухомлинский В.А. Избранные произведения: В 5 т. / В.А. Сухомлинский. –

Г.4. – К.: Рад. шк., 1979. – 670 с.

24. Толстоухов А.В. Філософсько-світоглядні засади оптимального управління екологічною ситуацією в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.09 «Філософія науки» / А.В. Толстоухов. – К., 1999. – 18 с.

25. Уваркіна О.В. Легітимація «педагогічної матриці» української освіти / О.В. Уваркіна // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. / Гол. ред. В.С. Пазенок. – К.: КУТЕП, 2012. – Випуск 12. – С. 170-179.

26. Швед М. Екологічна едукція за кордоном і в Україні / М. Швед. – Львів: Вид-во «Світ», 1997. – 106 с.

27. Шевченко В. Філософія освіти: проблеми самовизначення / В. Шевченко // Філософія освіти: наук. часопис. – 2005. – № 1 / Ін-т вищої освіти НАПН України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Укр. академія політ. наук. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – С. 18-29.

28. Dewey J. The Child and the Curriculum. In Dewey on Education: Selections, edited by M. Dworkin. New York: Teachers College Press, 1959. – S. 91–111.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Hakobyan V.G. Globalization as a universalization of the development of the environment - natural cultural [Electronic resource] / V.G.Hakobyan. – Mode of access: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_SV/Gileyasp/F6_doc.pdf.

2. Bazaluk A. A. Philosophy of education in the light of the new cosmological concept. The textbook / A.A. Bazaluk. – K.: Condor, 2010. – 458 s.

3. Budanov V. Synergistic strategy of education / V.Budanov // Higher education of Ukraine. – 2003. – № 2. – S. 46-52.

4. Deinichenko L.M. The main stages of formation and development of the formation of ecological culture of the future teachers in higher education institutions of Ukraine / L.M. Deinichenko // Humanization of the educational process: Sciences. – metod. zb. Slavyansk: SDPY, 2002. – S. 12-18.

5. Kiselev M.M. National existence among environmental realities / M.M. Kiselev, F.M. Kanak. – K.: Tandem, 2000. – 320 s.

6. Kizima B. Ideya that principled postneklasichnoї osviti / B.Kizima // Vishcha Osvita Ukrainy. – 2003. – № 2. – S. 20-30.

7. Klepko S.F. Notes on the philosophy of education / S.F. Klepko. – Poltava: ПОІППО, 2007. – 420 s.

8. Knysh I. Environmental education and environmental upbringing, as a precondition for the formation of the noosphere thinking [Electronic resource] / I.Knysh. – Mode of access: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vird/2011_13/PDF/3.pdf.

9. The concept of environmental education in Ukraine [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d33.htm>.

10. Kochergin A.N. Environmental education and upbringing in the context of modern global man-made processes / A.N.Kochergin // Philosophy of education. – M.: Fund «New Millennium». – 1996. – S. 246-266.

11. Krysachenko V.S. Ecology. Culture. Policy: Conceptual foundations of the modern development / V.S. Krysachenko, M.I. Hilko's. – K.: Knowledge of Ukraine, 2002. – 598 s.

12. Krysachenko V.S. Reform of the national education and teaching життязнавства in the context of modern world experience / V.S. Krysachenko // Formation of ecological culture of pupils and students: Collection of scientific works. – K.: Institute of philosophy of NAS of Ukraine, 1997. – S. 149-163.

13. Coombs F.G. Crisis of education in the modern world system analysis. M.: Progress, 1970. – 293 s.

14. Lebid S. Ecological culture as a component of humanization of education

[Electronic resource] / S. Lebid. – Mode of access: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/ecology/1998/1-1-1.pdf>.

15. Logvinenko V.M. Philosophical aspects of environmental education / V.M. Logvinenko // Gilea: Research Bulletin: Collected Works / Ch. yet. V.M. Vashkevich. – K. VIRUAN, 2012. – Issue 59 (№ 4). – S. 648-652.

16. Lutay V. Philosophical and educational potential synergy / V. Lutay // Philosophy and methodology of the development of higher education in Ukraine in the context of European integration processes: / [auto Col.: century V. Andrushchenko (head), M. Boichenko, L. Gorbunov, V. Lutai, etc.] – K.: Pedagogical the idea, 2011. – S. 49-60.

17. Meyer-Abikh K.-M. The revolt in the protection of nature. From the environment to jointly world / K.-M. Meyer-Abikh [transl. from him., afterword, notes A. Єрмоленка]. – Kiev: Libra, 2004. – 196 s.

18. Mamedov N.M. Culture, ecology, education / N.M. Mamedov. – M.: Progress, 1996. – 320 s.

19. Predborska I. Alienation knowledge as a problem of philosophy of education: theory, practice, paradoxes, policies and prospects / I. Predborska // Philosophy of Education: science. magazine. – 2005. – № 1 / The Institute of Higher Education NAPS of Ukraine, Nat. ped. univ im. M.P. Drahomanova, Ukr. academy flight. science. – K.: Type of NPU M.P. Drahomanov, 2005. – S. 159-166.

20. Predborska I. Postnonclassical in (ter) vention in educational discourse / I. Predborska // Higher Education of Ukraine. – 2003. – № 2. – S. 37-40.

21. Sakun A.V. Education and globalization in the context of the ontology of human activity / A. V. Sakun // Vestnik of Donsuet im. Mikhail Tugan-Baranovsky. Humanities.. – Donetsk: Donsuet im. M. Tugan-Baranovsky. – 2011. – № 2 (50). – S. 98-101.

22. Sulayeva N.V. Globalization and the professional-pedagogical education / N.V. Sulayeva // Collection of scientific works of the Berdyansk state pedagogical University (Pedagogical Sciences). – Berdyansk: BSPU, 2010. – № 4. – S. 232-239.

23. Sukhomlinsky V.A. Selected works: In 5 tons / V.A. Sukhomlinsky. Vol.4. – K.: Sov. sch., 1979. – 670 s.

24. Tolstoukhov A.V. The philosophical and ideological foundations of optimal control of the environmental situation in Ukraine: avtoref. dis. ... candidate of philosophical Sciences: 09.00.09 / A.V. Tolstoukhov. – K., 1999. – 18 s.

25. Uvarkina A.V. The legitimation of «pedagogical matrix» Ukrainian education / A.V. Uvarkina // Scientific notes of Kyiv University of tourism, Economics and law. Series: philosophy of science. / Ed. V.S/ Pazenok – K.: KUTEP, 2012. – Issue 12 – S.170-179.

26. Swede M. Environmental edukatsiya abroad and in Ukraine / M. Swede. – Lions: Type of «World», 1997. – 106 s

27. Shevchenko V. Philosophy of education: problems determination / V. Shevchenko // Philosophy of Education: science. magazine. – 2005. – № 1 / The Institute of Higher Education NAPS of Ukraine, Nat. ped. univ im. M.P. Drahomanova, Ukr. academy flight. science. – K.: Type of NPU M.P. Drahomanov, 2005. – S. 18-29.

28. Dewey J. The Child and the Curriculum. In Dewey on Education: Selections, edited by M. Dworkin. New York: Teachers College Press, 1959. – S. 91-111.

И.П. ПЯТИШЕВА

Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова, Киев

E-mail: petrovvvvna@mail.ru

ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УСЛОВИЯХ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО КРИЗИСА

Данная статья посвящена вопросам экологического образования. Рассматривается причина и сущность экологического кризиса в современной системе образования.

Обоснована сутність поняття екологічного освіти. Установлено зміст і завдання екологічного освіти. Визначені періоди розвитку екологічного освіти. Розглянуто синергетичний підхід до екологічного освіти.

Ключевые слова: екологічне освітання, освітання, екологічний кризис, екологічна культура, екологічне свідання

I.PYATYSHEVA

National Pedagogical University of the M.P.Dragomanov, Kiev

E-mail: petrovvvvna@mail.ru

ENVIRONMENTAL EDUCATION IN CONDITIONS OF ECOLOGICAL CRISIS

This article is devoted to the issues of ecological education. Is considered the cause and essence of the ecological crisis in the modern system of education. There is substantiated the essence of the concept of environmental education. Found the content and objectives of environmental education. Certain periods of the development of ecological education. Considered a synergetic approach to environmental education.

Keywords: ecological education, education, environmental crisis, ecological culture, environmental consciousness

Стаття надійшла до редколегії 01.03.13

Прийнята до друку 06.03.13

Рецензент: д.філософ.н., проф. Додонов Р.О.